

preparando y apuntando los fusiles./ Los habitantes de Llagostera no es regular sufran por mas tiempo tales demasias , asi es que dieron parte de lo ocurrido al ayuntamiento y como no falta uno que otro individuo del mismo comprometido en dicho exceso, se deja sin castigar el crimen y ni se permite que otros lo verifiquen. El Gefe político y Diputacion General de Gerona, no deben mirar con indiferencia este negocio, si no quieren que produzca resultados desagradables”.

- 26 En l'acta del 8 de gener de 1843 consta la renovació de l'ajuntament. Però el 13 del mateix mes els diputats analitzen l'expedient promogut pels principals propietaris sol·licitant que es declarassin nul·les les eleccions, adduint algunes irregularitats en la concessió del dret a vot. Els diputats van acordar desestimar la sol·licitud presentada perquè *“ninguna de las razones alegadas no son motivos por los cuales la ley invalide semejante clase de elecciones”*. El 17 de gener de 1843 reconsideren aquella decisió i decideixen anul·lar les eleccions fetes a Llagostera atenent tres tipus de denúncia: 1) que els regidors tercer i quart s'havien col·locat a la porta de l'edifici i havien impedit que entressin els pare i fill Pere i Joan Rissech, i Joan Vidal, hisendats, *“con el pretexto de que estaban sumariados”*; 2) que també havien impedit l'entrada als mossos dels masos; 3) que, en canvi, havien permès entrar als de la milícia als quals pretenien deixar votar encara que no haguessin complert els 21 anys. La Diputació disposa que es faci una nova Junta Parroquial *“con entera sugesion a la ley sin que nadie se ponga a impedir la entrada en el local”*. El 12 de febrer es van fer de nou les eleccions i va resultar elegit el mateix ajuntament impugnat.
- 27 AHG, Diputació, Actes del Consell Provincial de la Diputació (1843).
- 28 *Poesias Castellanas y Catalanas sobre los disturbios en la villa de Llagostera hasta el mes de noviembre de 1843*, cf. ACSE, Impresos.
-

RADICALS A L'AJUNTAMENT DE LLAGOSTERA

Les lluites polítiques i l'aparició del radicalisme en comarques rurals de Catalunya

GENÍS BARNOSELL

Universitat de Girona

L'arrelament del republicanisme a les comarques gironines i, especialment, a l'Empordà i a les seves zones limítrofes és un fenomen que ha atret de fa temps l'atenció de la historiografia.¹ Així, es pot destacar des de la repetida elecció d'Abdon Terradas com a alcalde de Figueres durant el Trienni Esparterista (1840-43), l'existència de l'ajuntament republicà a la Figueres del Bienni Progressista, l'ampli abast de la insurrecció federal de 1869, els repetits èxits a les eleccions del Sexenni Democràtic i la consecució de més de la meitat dels diputats electes del període de 1900 a 1923 als districtes de Figueres i la Bisbal. El que proposo en aquestes ratlles és oferir un conjunt de dades i d'interpretacions que permetin aprofundir en la seva comprensió per als moments inicials del període, especialment, a partir d'un element fonamental que Àngel Duarte va assenyalar fa un temps: que a l'alçada de la Segona República les diverses tradicions republicanes havien establert estrets lligams amb les "expectatives" i els "anhels" de diversos grups socials.² Un grups socials, de clara arrel popular però que incloïa des de treballadors per compte d'altri, petits artesans o botiguers, a comerciants i professionals liberals prou benestants. Llagostera ofereix un bon exemple dels lligams de la cultura republicana –o abans d'ella, "radical"–, amb les expectatives i els anhels de què parlava Duarte, però per a la seva adequada comprensió cal abans descriure les característiques de la política de l'època.

1. POLÍTICA DE MASSES I POLÍTICA DE NOTABLES³

Al segle XVIII a Catalunya i a Espanya la "política" en el sentit contemporani del terme no existeix. La "cosa pública" es decideix a la Cort i l'autonomia dels municipis o de les autoritats delegades de la monarquia és mínima. Serà la revolució liberal –amb moments claus com la Guerra del Francès (1808-1812), el Trienni Liberal (1820-1823) i després el llarg decenni que va de la mort de Ferran VII a l'ofegament de la revolta centralista (1833-1843)– la que permetrà una participació de sectors socials fins aleshores exclosos i obrirà una dinàmica que acabarà desembocant, anys més tard, en una veritable política de masses durant la Segona República espanyola (1931-1939). Certament, la política de la revolució liberal no és una política de masses. És –com ha estat encertadament denominada– una política de notables. La política dels notables es diferencia de la política de masses tant per les formes

d'organització com pels percentatges de població que aconsegueix mobilitzar. La política de masses té una característica fonamental en els partits polítics, entesos com a institucions professionalitzades, jeràrquiques i burocratitzades, necessàries per organitzar la representació dels col·lectius socials en el context del sufragi universal. Si ens atenem a la història espanyola, segurament el primer intent de construir quelcom semblant el va protagonitzar des del 1908 Alejandro Lerroux amb el seu Partido Republicano Radical (PRR), que volia ser un partit urbà de masses, permanent, organitzat jeràrquicament, amb un elevat grau de professionalització dels seus quadres, capaç de definir la ideologia i les estratègies polítiques del col·lectiu i d'elaborar les llistes de candidats per sobre dels personalismes hegemònics fins aleshores. Efectivament, una assemblea municipal de 100 membres –la meitat escollits directament pels afiliats, renovats cada quatre anys, i l'altra meitat designats per les organitzacions del partit o per raó del seu càrrec, renovats cada dos– seria l'òrgan legislatiu a Barcelona, feu del partit. Del seu si sorgiria una Junta Municipal com a poder executiu que en temps d'eleccions funcionava automàticament com a comitè electoral encarregat de designar els candidats seguint la Constitució del partit i que podia nomenar una comissió permanent encarregada de la propaganda electoral i de tot allò que feia referència als comicis. Sota l'autoritat del president de la Junta, una Secretaria Municipal o Oficina electoral professionalitzada funcionava com a burocràcia dels òrgans directius, els enllaçava amb les entitats adherides i proporcionava cobertura tècnica en matèria de censos i eleccions. Hi havia també un jurat per a possibles conflictes interns i s'establia un rigorós règim disciplinari per als càrrecs electes. Les Juntes de Districte, que teòricament organitzaven el partit a nivell de barri, no tenien, en canvi, cap competència rellevant. Tal estructura innovadora, tanmateix, convivía amb la clàssica organització a través d'entitats autònomes de barri, de manera que el Partit Republicà Radical barceloní era de fet un híbrid entre els partits d'estructura indirecta i els d'estructura directa i l'articulació general del partit més enllà de Barcelona era més aviat dèbil.⁴

Una estructura com aquesta presentava tant innovacions prou rellevants com, alhora, prou continuïtats amb una tradició republicana que s'havia caracteritzat en els anys precedents pels seus notables esforços d'organització i de mobilització popular, si bé cal recordar que el republicanisme no era ni molt menys l'única cultura política que aconseguia èxits significatius en la mobilització de sectors importants de la població. Així, per una banda, si bé a començaments del segle XX els partits ja utilitzaven els censos de simpatitzants, l'organització clàssica del republicanisme s'havia fonamentat en les xarxes clientelars –d'aquí la persistència endèmica de multituds de faccions republicanes– i es mobilitzava durant les eleccions –quan es nomenaven els comitès electorals que havien de designar els candidats. Els casinos o centres similars, a partir del Sexenni Democràtic, en tant que llocs de sociabilitat, la premsa i el predomini d'un o altre notable i no cap organització permanent com la que s'ha descrit per al PRR, eren els mecanismes que els donaven continuïtat. La seva força, per tant, es trobava al nivell municipal. A nivell català i, més encara, a nivell espanyol la continuïtat es garantia només per la fidelitat al líder màxim, mentre que els òrgans de coordinació provincials o regionals funcionaven amb escassa operativitat i de manera puntual. Això no

havia impedit, fins i tot en els moments difícils de la primera Restauració, un significativa capacitat de mobilització social que, especialment entre els federals, invalida la visió d'un republicanisme organitzat només a través dels notables.

Per altra banda, en canvi, algunes innovacions del lerroxisme ja s'havien assajat en anys anteriors, especialment durant el Sexenni Democràtic, quan s'havia multiplicat l'acció pública del republicanisme a través de manifestos, pamflets, mitings i tota mena d'actes per presentar públicament els candidats. Alhora, la nova estructura del PRR va tenir serioses limitacions i les eleccions es podien continuar guanyant amb estructures partidistes molt menys innovadores. El seu mateix èxit cal atribuir-lo a una combinació d'elements diversos i no només a aquesta nova estructura partidista: l'elecció d'un sector social ben definit al qual s'adreçava un discurs clar i contundent que enllaçava perfectament amb les seves tradicions polítiques, el paper fonamental de les Casas del Pueblo i altres mecanismes de mobilització i al paper de Lerroux com a líder carismàtic.

Però, tanmateix, les innovacions hi eren. Efectivament, abans de 1868 el republicanisme s'estructurava de manera molt diferent, amb formes d'organització molt menys informals. Els republicans terradistes o partidaris del figuerenc Abdon Terradas es reunien públicament a inicis de la dècada de 1840 al barceloní cafè dels Mirallets i difonien les seves idees amb cançons, fulletons i –durant un parell de mesos– a través del diari *El Republicano*. Aquestes penyes –o formes semblants de sociabilitat masculina com les colles o les tertúlies– van ser extraordinàriament habituals durant la Revolució Liberal i element fonamental d'organització política. Durant les eleccions aquestes penyes, personalitats reconegudes, notables i altres simpatitzants es reunien en assemblees a vegades prou concorregudes per discutir programes i candidats i realitzaven la propaganda a través de la premsa controlada per grups o personalitats afins. Però com que, amb tot, la població realment mobilitzada era escassa, el control de les institucions i, especialment, dels ajuntaments era clau per manipular les eleccions en profit propi –per exemple, anul·lant els resultats desfavorables. Per altra banda, en alguns moments les societats secretes, donada la política repressiva dels governs, foren l'única forma d'organització dels republicans. I no sembla que la formació del Partit Demòcrata el 1840 alterés gaire aquesta situació més enllà de la formació d'una junta central de notables i d'algunes altres, provincials o regionals, però totes d'escassa operativitat. El mateix partit va haver de refugiar-se sovint en l'organització secreta i mai no va disposar de plataformes periodístiques estables.

Les formes d'institucionalització d'aquestes primeres institucions van passar, primer, per les Societats Patriòtiques que van néixer durant el Trienni Liberal (1820-23), però l'escassa durada dels períodes amb llibertat política que van existir abans de 1868 van impedir la consolidació d'aquestes societats –recordem la llarga vigència dels estats de setge a Barcelona. D'aquí que no fos fins el Sexenni Democràtic que pogués iniciar-se de veritat la constitució d'organitzacions que tinguessin una major permanència: serien els casinos o centres semblants als quals el Sexenni oferí prou llibertat per a la seva organització i un estímul fonamental en establir el sufragi universal ja que eren necessàries noves formes d'organització de la població. Alhora, però, els notables foren necessaris per a finançar la construcció d'aquests

casinos i els socis calia que tinguessin una certa capacitat econòmica per a pagar les quotes que solien oscil·lar entre un i quatre rals, de manera semblant a les societats de socors mutus –unes quotes que probablement es feren més assequibles gràcies a l'augment dels salaris reals del període.

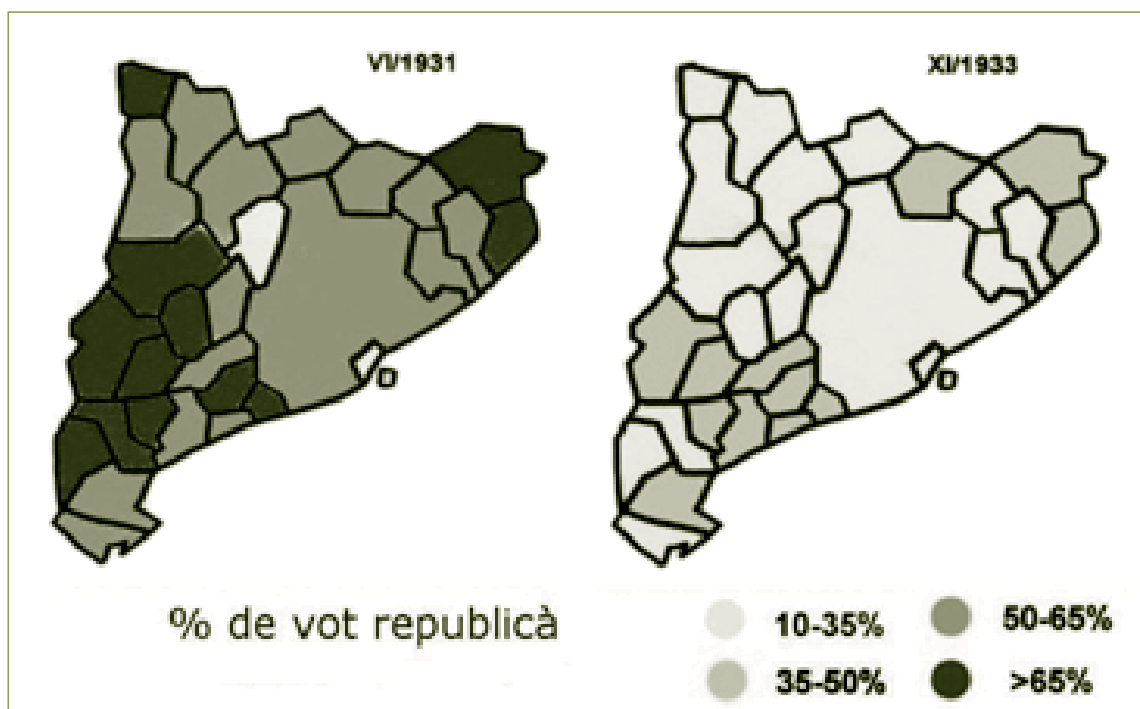
Abans que aquestes condicions es donessin, els grups polítics intentaren utilitzar o controlar organitzacions formals exteriors al propi partit, com ara la milícia nacional. Aquesta era una institució de clara sociabilitat interclassista –malgrat que també de reproducció de jerarquies socials, ja que els oficials solien ser més benestants que la tropa– i de socialització política –recordem que alguns de les primeres manifestacions de republicanisme barceloní es donaren a la milícia nacional. A Barcelona i a altres poblacions industrials catalanes els sindicats foren una altra d'aquestes institucions.

Pel que fa a la població efectivament mobilitzada, les eleccions del període de la Segona República espanyola indiquen una certa transició a la política democràtica de masses. Per una banda, ja en els anys previs s'havia produït un procés d'“autenticació” de la política amb el desmantellament del torn dinàstic a la primera dècada del segle XX i la pèrdua d'importància de la influència caciquil, malgrat que, com ha indicat Conxita Mir, no només les velles estructures del caciquisme al servei dels candidats dinàstics continuaren funcionant fins a l'extrem de proporcionar-los, segons la província, entre el 40 i el 60% de les actes de diputats entre 1901 i 1923, sinó que les mateixes forces que trencaren el torn dinàstic, regionalistes i republicans, s'adaptaren al medi caciquil allà on no pogueren transformar la “desmobilització i indiferència de l'electorat”.⁵

Per altra banda, l'elevada taxa de participació en les eleccions republicanes, normalment entre el 60 i el 75% tant amb sufragi masculí com amb sufragi universal, mostren que s'havia produït efectivament una massificació de la política, tot i que els percentatges d'abstenció arribaven fàcilment al 40% i en les eleccions de compromissaris de 1936 arribaven al 60%. No hi havia, tanmateix, una separació tallant entre els que participaven i els que no ho feien. El detallat estudi de Mercè Vilanova⁶ mostra que una majoria d'electors –d'entre el 50 i el 80%– foren participants intermitents, és a dir, que segons les eleccions participaven o s'abstenien, fet que implica que la percepció del sistema era fonamental per a decidir la participació. Els participants constants oscil·laven entre el 15 i el 35% i els abstencionistes ho farien entre el 4 i el 30% –sempre segons mostres obtingudes en l'estudi de 4 municipis concrets. Des d'aquesta perspectiva hi havia factors que afavorien l'abstenció, especialment la pressió social i/o caciquil, especialment visible en pobles petits i aïllats amb existència de propietaris importants o mitjans i en els situats per sobre dels 1.000 metres; l'edat, ja que els joves de menys de 30 anys i els majors de 65 s'abstenien més que els adults; el gènere, ja que les dones participaven menys que els homes –si bé la llibertat de les dones era relativa ja que molt sovint el vot era més aviat familiar–; l'analfabetisme, que feia disminuir la participació, i la classe, ja que els pobres i els treballadors poc qualificats votaven menys que la resta de la societat, si bé més que els analfabets. L'abstencionisme militant que defensava la CNT, en canvi, hauria tingut molt poca importància.

Detallar aquests factors per a períodes anteriors és molt difícil, si bé es pot suposar raonablement que els factors que influïen en el vot i l'abstenció eren molt semblants als ja assenyalats. Així, la politització hauria avançat des de la ciutat cap al camp i des de les zones rurals més actives a les més deprimides –en realitat, des d'on va resultar més difícil mantenir un control social estricte cap a on va resultar més fàcil. L'edat avançada o massa jove, el gènere i les barreres culturals o de classe, per aquest ordre, serien les dificultats més importants que es trobarien. Aquests estudis entenen, per descomptat, que la politització suposa una mínima confiança en els sistema electoral i polític vigent per integrar les demandes dels individus. Per a la major part del segle XIX és difícil afirmar que quelcom semblant s'hagués pogut donar per a una majoria de la població, ni tan sols en els períodes en què fou vigent un sufragi relativament ampli. Durant el Sexenni les elevades taxes de participació inicials –entre el 50 i el 65% a la ciutat de Barcelona, de més del 80% a la província de Girona– van decaure ràpidament fins a situar-se per sota del 30%, en part a causa del boicot de les forces anti-democràtiques però també per la desil·lusió davant les escasses realitzacions del nou règim i un desencís semblant s'ha pogut detectar en alguns municipis durant la Segona República. En ambdós casos el fenomen es pot relacionar amb les grans esperances, de caire pràcticament mil·lenarista, que s'havien dipositat en la República i que, evidentment, no pogueren ésser satisfetes. En els eleccions municipals del Trienni Esparterista (1840-43) a Barcelona no es va superar el 25% de participació, si bé a Lleida s'ha suposat una participació del 50% a imatge de la que hi hauria hagut durant el Trienni Liberal. Tanmateix, que no hi hagués identificació amb el sistema electoral i polític vigent no implica necessàriament que es manqués de tota idea política, com mostren l'autonomia de les bullangues barcelonines de la Revolució Liberal o l'àmplia consciència sindical detectable a la dècada de 1840. Per tant, en gran part la història de la politització popular és el procés d'identificació de les esperances populars amb projectes polítics elaborats freqüentment per altres sectors socials, malgrat que això no impliqui simplement un procés de “dalt” a “baix”.

L'èxit de les candidatures republicanes de 1931 –i especialment les de l'ERC– mostren com bona part de la politització popular havia tingut lloc, precisament, en la tradició política republicana. El seu arrelament entre les diverses comarques catalanes tenia, amb tot, cronologies molt diverses. Mentre que en algunes comarques –l'Empordà, el Camp de Tarragona, la ciutat de Barcelona– la tradició republicana es remuntava a 100 anys enrere, en altres comarques era molt posterior. A inicis de la Segona República les forces republicanes van obtenir elevats percentatges de vot (cf. Mapa 10.1). A la major part de les comarques catalanes el 1931 les forces republicanes obtingueren el sufragi d'almenys el 50% dels possibles votants i, en algunes, aquest percentatge fou superior al 65%. La manca de tradició republicana en moltes d'aquestes comarques mostra que, en gran part, aquesta àmplia politització, que sens dubte incloïa sectors populars, era molt recent i potser no anava més enllà de la dècada de 1920. És a dir, no seria fins a aquest moment que es podria parlar realment d'una politització massiva i, des d'aquest punt de vista –és a dir, des del punt de vista dels màxims aconseguits per les forces republicanes a inicis dels anys 30– la història republicana precedent seria força irrellevant: en moltes comarques sense tradició republicana la meitat o més dels homes votava per la República.

Mapa 10.1. Eleccions legislatives de 1931 i 1933

Tanmateix, la història no era irrellevant per explicar la solidesa d'aquests suports. Si en els moments d'auge el republicanisme s'estenia com una enorme taca d'oli, en els moments de crisi l'arrelament de la tradició republicana garantia uns suports difícils d'erosionar. Així, el mapa de 1933 reproduïa, pràcticament, el mapa del republicanisme històric ja esmentat. Les aliances en què es fonamentava aquest republicanisme eren, tanmateix, prou diferents.

2. EN ELS ORÍGENS DEL REPUBLICANISME: EL MODEL BARCELONÍ

Al llarg de les dècades de 1830 i 1840 la vida política barcelonina va quedar progressivament escindida entre progressistes i moderats. Mentre que aquests darrers negaven tota participació política a la majoria de la població, els progressistes acceptaven el sufragi quasi universal masculí a les eleccions municipals i una progressiva ampliació del sufragi en les altres eleccions. Tanmateix, ja des de la segona meitat de la dècada de 1830 aparegueren grups que titllaven les propostes progressistes d'insuficients i que exigien una major participació política; alguns d'aquests grups van evolucionar molt ràpidament cap al republicanisme. Més enllà dels grups polítics més o menys organitzats, es va formar una base social radical i democràtica clarament interclassista que aplegava des de fabricants, comerciants i professionals liberals, a mestres

de les petites unitats productives, oficials i treballadors de la indústria. Malgrat que no es va produir una radicalització massiva dels sectors populars i la política continuà essent en gran part una política de notables, sí que es van produir intents molt significatius per part de tots els grups polítics –inclosos els moderats– per mobilitzar la població, i, centrant-nos en el cas de progressistes i radicals, és clar que van aconseguir penetrar en sectors socials mitjans i baixos o, dit d'una altra manera, aquesta base social radical i democràtica, amorfa, que es pot detectar a Barcelona, va ser en part organitzada pels grups polítics emergents, encara que, insistim-hi, les fraccions clarament polititzades –en el sentit descrit més amunt– sempre van representar percentatges relativament petits del conjunt de la població.

Ara bé, especialment en el context dels anys 1840 a 1843, tant radicals com progressistes van donar suport a iniciatives populars que comptaven amb un gran suport social, com va ser el cas del sindicalisme. En una dinàmica política cada vegada més competitiva, a més, la presència dels oficis associats va esdevenir un element fonamental del discurs i de la pràctica política fins arrossegat a aquesta a un llenguatge de classes en el qual radicals i progressistes assumien les reivindicacions dels sectors treballadors mentre que els moderats assumien les reivindicacions dels fabricants, malgrat que els suports socials d'uns i altres eren prou més complexos.

3. EL CAS DE LES COMARQUES GIRONINES: LLAGOSTERA COM A EXEMPLE⁸

L'estructura econòmica de la província de Girona era molt diferent de la barcelonina. Es tractava d'un territori essencialment agrari. El 1860 la suma de propietaris, arrendataris –sobretot parcers– i jornalers rurals suposava el 67,1% de tots els actius masculins. El sector dominant era una minoria de propietaris o hisendats que vivien de renda, detentors del domini útil, que cedien els seus masos en parceria, encara que també arrendaven petites parcel·les i feien un ampli ús de l'emfiteusi com a forma d'estabilitzar la mà d'obra rural que els masos necessitaven en determinades èpoques de l'any. Els actius masculins del sector secundari, en canvi, només eren el 17,7%, amb un màxim del 22,9% al partit judicial de la Bisbal, que a mitjans segle XIX incloïa tota la zona surotapera costanera, amb el poble de Llagostera inclòs. La segona indústria amb importància de la província, segons el nombre de treballadors, era la cotonera, amb 1.245, que es concentrava a la ciutat de Girona i al partit judicial d'Olot. Segons el capital utilitzat, en canvi, la indústria més important era la paperera –concentrada a Sant Joan les Fonts, Banyoles i Girona–, però el 1862 només tenia 367 treballadors; des d'aquesta perspectiva, la segona era la farinera –o sigui, el gran nombre de molins escampats arreu del territori– amb 870 treballadors, i, després, venia la cotonera –aquesta, com es pot veure, molt menys mecanitzada que la barcelonina.

Olot reproduïx alguns dels elements de Barcelona, amb exemples de conflictes laborals entre els treballadors del tèxtil i els fabricants i amb una àmplia disputa sobre la composició social de la milícia nacional local. Fou a Olot, precisament, on durant la insurrecció de 1842 es va donar el cas més clar de col·laboració dels polítics radicals amb les associacions de tei-

Mapa 10.2. La insurrecció centralista a les comarques gironines

xidors, ja que Joan Muns, president de la “unió” catalana d’associacions de teixidors, va tenir un paper destacat a la insurrecció. Figueres, per altra banda, era la població de naixement d’Abdon Terradas –el “pare” del republicanisme català–, on fou elegit alcalde 5 vegades, tot i la repetida anul·lació de les eleccions per part de la Diputació provincial. Dades referides al Bienni Progressista ens mostren una base social republicana de professions urbanes amb molt escassa presència de sectors rics i dividida entre treballadors –11,3%– i artesans modestos –34,1%– per una banda, i artesans més benestants, botiguers, algun professional liberal i algun comerciant i propietari –50%– per altra. Aquest segon grup, que pagava entre 100 i 500 rals de contribució, era un grup clarament més benestant que la majoria de la població. El mateix pare d’Abdon Terradas era un comerciant de grans i ell un fabricant d’adobats que el 1855 pagava 554 rals per les seves propietats urbanes de Figueres –encara que ni cinc per industrial– i que era l’arrendatari dels drets de consums de la població. Difícilment la seva capacitat de mobilitzar homes armats –50 el 1842, per exemple, per proclamar la república a la Vajol– i el seu prestigi a la zona eren aliens a la seva posició social.

Hi ha bones raons per pensar que a inicis de la dècada de 1840 una cultura política fonamentada en una visió radical del liberalisme es trobava prou estesa per les comarques gironines. Si bé aquesta cultura política radical no tenia perquè ser necessàriament republicana, molt probablement, a imatge de Barcelona, estava formada per republicans, per partidaris de la Constitució de 1812 i per sectors radicalitzats del progressisme. Fou aquesta aliança polí-

AMLLA, col·lecció Ajuntament de Llagostera. Autor: Valentí Fargnoli, reg. 968.

Figura 10.3. L'ajuntament de Llagostera al segle XIX

tica la que a Barcelona va donar suport a l'anomenada revolta centralista de 1843, la qual va tenir un ampli eco a les comarques gironines –i que pot servir per il·lustrar la implantació de la política radical en aquestes comarques (cf. Mapa 10.2). Certament, en algunes poblacions l'adhesió al centralisme es veié condicionada per l'activitat o la pressió militar d'altres poblacions. La milícia nacional d'Olot, per exemple, va fer un recorregut pels voltants d'aquesta població per estendre la revolta, però també es poden constatar insurreccions de base local. Com es pot veure, la insurrecció va tenir lloc a les tres poblacions principals –Olot, Figueres i Girona–, en la majoria de les que tenien més de 2.000 habitants i en un nombre gens menyspreable de les que en tenien més de 800. A més, es van afegir a la insurrecció Celrà, les Preses, Vidreres i Siurana –totes amb menys de 800 habitants– i la Diputació va ordenar la suspensió de tots els ajuntaments del partit judicial de Figueres que “*se crean convenientes*”. La insurrecció va ser especialment important a la costa i en el partit judicial de Figueres. El cas de Llagostera permet analitzar, precisament, les connexions locals de la insurrecció. L'ajuntament de 1843 estava compost d'un treballador, un sastre, un mestre paleta, un taper, cap dels quals no pagava més de 100 rals de contribució, mentre que el regidor primer era un pagès que en pagava quasi 700 –i no coneixem la situació social de l'alcalde– (cf. Figura 10.3). Aquest ajuntament no era gaire diferent dels de 1840, 1841 i 1842, però sí

OFICIS	PADRÓ (1843) I CONTRIBUCIONS (1845)			REFERÈNDUM (1843)	
	Nombre	% de contribuents	Mitjana de contribució, en rals	Assistents	% sobre la població
Pagesos i propietaris	35	77,1	963,8	1-3	4,3
Masovers	44	79,5	542,8	0	0
Treballadors	86	52,3	148,7	25-28	30,8
Tapers i afins	73	43,8	125,7	30-34	43,8
Oficis diversos	57	64,9	65,8	25-27	45,6
Jornalers	124	26,6	69,1	51-54	42,3
Pobres	30	6,7	6,7	9	30
Vídues	27	-	-	excloses	
Altres	14	-	-	0	-
Desconegut	29	-	-	3	-

Taula 10.4. Els suports socials de la reivindicació dels comunals

dels anteriors, en els quals predominaven els pagesos i els propietaris rendistes. L'ajuntament de 1843, junt amb els oficials de la milícia nacional local, es van adherir *“unánimes y conformes”* a la insurrecció centralista de setembre de 1843, de manera que cinc tapers, un fuster, un comerciant i un hostaler –tots amb quotes inferiors a 100 rals a les contribucions– i un altre contribuent que pagava 142 rals formaren amb l'ajuntament una junta local que no fou cessada fins l'1 de novembre de 1843. La reivindicació centralista de l'abolició de censos i senyories que no es poguessin justificar documentalment no alterava significativament la situació dels treballadors i jornalers agraris, que normalment accedien a la terra en forma de molt petites parcel·les a través d'emfiteusis o parceries. Però sota les banderes del centralisme es donaren altres reivindicacions com l'àmplia mobilització veïnal que, emparant-se en el conegut privilegi de 1241 –una carta de franquícia que autoritzava *“perpetuamente para trabajar, cazar y recoger leña, madera, bellotas para alimentar a los cerdos, que también podéis llevar a pacer, a las montañas de Tossa, Caulés y Solius, salvado el diezmo, la primicia y espleta de panes y vinos del monasterio de Ripoll y otros señores”*– defensava els comuns del poble contra els intents de privatització de diversos pagesos rics de la zona.

En una reunió o “referèndum” de veïns de Llagostera es va decidir continuar la defensa del privilegi.⁹ La seva relació nominal, contrastada amb el padró, mostra els suports socials d'aquesta defensa dels comunals (cf. Taula 10.4 i Figures 10.5 i 10.6). Per una banda, pagesos i masovers, ben situats econòmicament, amb accés suficient a la terra, i compromesos, almenys alguns, en la privatització dels comunals, es trobaven absents de la reivindicació. Per contra, quasi la meitat dels tapers, dels mestres i els treballadors de la resta d'oficis i dels jornalers es manifestaren a favor. Una mica menor era el suport social obtingut entre els “treballadors” i els pobres –sense que es pugui aclarir si jornalers i treballadors es dedicaven a activitats agràries o al sector secundari.

AMLLA, fons Ajuntament de Llagostera, Padró municipal d'habitants, reg. 5924 (1843).

Figura 10.5. Una pàgina del padró d'habitants de Llagostera de l'any 1843

Així, la reivindicació dels comunals naixia d'aquells sectors socials que, es dediquessin principalment o no a activitats agràries, tenien un accés limitat a la terra i que, per tant, la possibilitat de complementar els ingressos a través de la llenya o de les pastures comunals era important en les seves economies familiars. Major era l'accés a la terra, menor era la disposició a participar en la mobilització social. Per contra, aquest suport disminuïa també entre els més pobres, amb un grau major de marginació i amb recursos insuficients per fer front a les despeses que suposava la defensa legal dels comunals, o potser, simplement, per tenir el porc que els altres alimentaven amb les glans de les terres comunals. Les vídues, per necessitats que fossin, estaven excloses no de l'ús dels comunals –suposem– però si de la

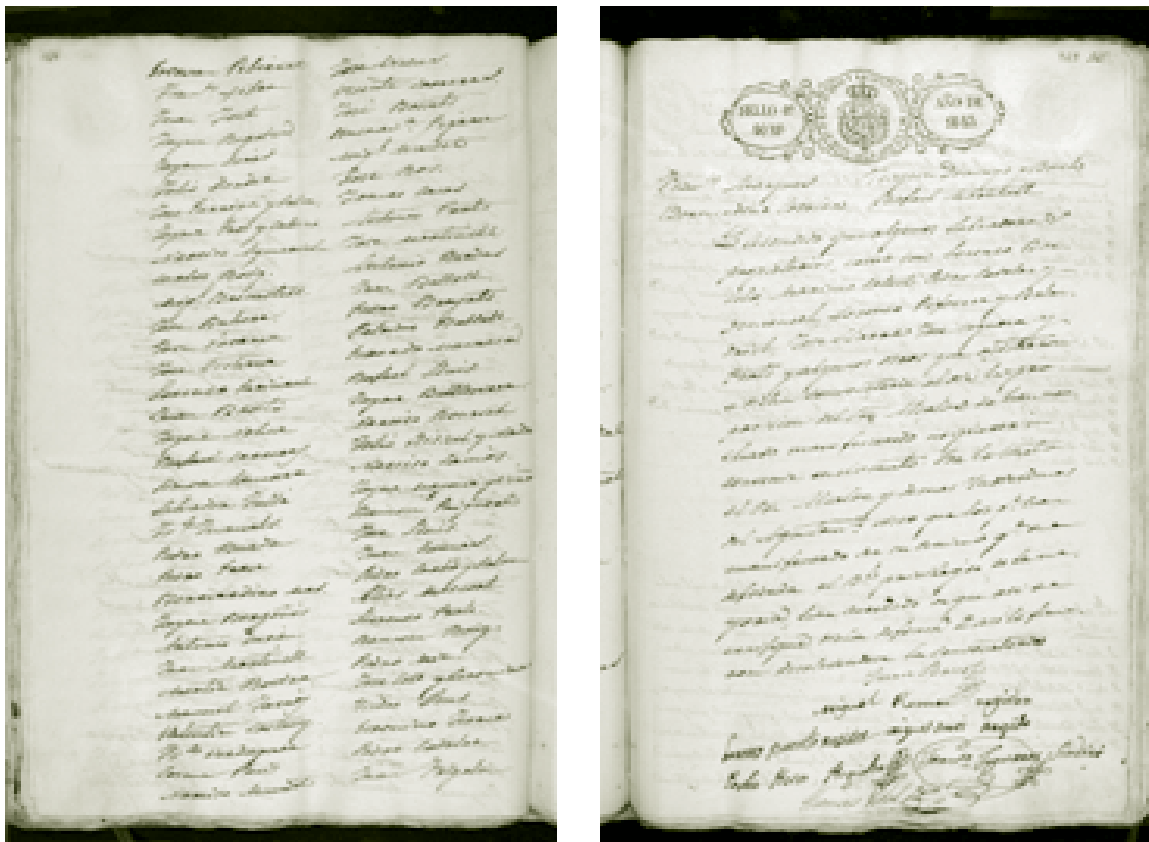

Figura 10.6. Dues pàgines del referèndum fet a Llagostera el 1843 sobre el privilegi del 1241

AMLLA, fons Ajuntament de Llagostera, Llibre de resolucions, reg. 9645 (1843.01.17).

mobilització política que implicava la seva defensa. Una menció a part mereixen els masovers. És molt possible que els estrets lligams que tenien amb els propietaris dels masos contribuïssin a desincentivar la seva mobilització en favor dels comunals. Però el fet no és per això menys significatiu. La dinàmica de la lluita política convertia en aliats sectors socials que si només atenguéssim a les relacions contractuals potser posaríem en bàndols oposats.

4. CONCLUSIONS

No hi ha evidència a hores d'ara de l'existència de cap mena d'estructures partidistes al poble de Llagostera en els anys de la Revolució Liberal. Però tot l'afer dels comunals indica dues qüestions importants. La primera, que la política de tipus diguem-ne barceloní –amb un enfrontament polític i, per tant, amb un enfrontament de projectes culturals i socials molt notable i una premsa molt polititzada, que era el principal vector d'aquest enfrontament–, no

era del tot aliena a una petita població com Llagostera que als anys quaranta del segle XIX no devia passar de 1.500 habitants. La premsa de Girona reproduïa els enfrontaments de la de Barcelona i sabem, per casos com el de l'associació de teixidors de Vic que estava subscrita al diari progressista *El Constitucional*, que, malgrat les elevades taxes d'analfabetisme, aquesta premsa podia arribar a sectors socials molt amplis. Però, sobretot, hem vist un petit ajuntament afegint-se a una revolta política molt arriscada que volia ampliar els marges de participació política de l'època.

La segona, tenim un exemple molt clar de com aquest radicalisme polític podia donar suport a reivindicacions que tenien suports socials prou amplis. Aquesta conjunció entre reivindicacions socials i grups polítics no pot ser entesa, però, com a quelcom "natural". Es tractava, al contrari, d'un procés històric del que l'afer de Llagostera no fou més que un petit capítol. Però serà probablement a partir de l'estudi de capítols com aquest que podrem anar més enllà de l'actual història dels orígens del republicanisme a les comarques gironines, que encara es basa excessivament en unes quantes biografies d'homes il·lustres.

NOTES

- 1 BARNOSELL, 2000: p. 521-541.
 - 2 DUARTE, 2004: p. 13-30.
 - 3 Per a aquesta discussió, cf. BARNOSELL, 2006a. En aquest treball se cita l'àmplia bibliografia existent sobre el republicanisme català que té a veure amb el tema.
 - 4 CULLA, 1986.
 - 5 MIR, 1980.
 - 6 VILANOVA, 1986.
 - 7 BARNOSELL, 1999.
 - 8 BARNOSELL, 2006b.
 - 9 AMLLA, fons Ajuntament de Llagostera, Llibre de resolucions, reg. 9645 (1843.01.17).
-